

V. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 321.1

Дояр Є. В.,
аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ПОРЯДОК ТА СТРОКИ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ БЕЗ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ, ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Стаття присвячена вивченню особливостей затримання особи без ухвали слідчого судді, порядку та строків затримання особи, яка підозрюється у вчиненні злочину.

Ключові слова: затримання особи, уповноважена службова особа, вчинення злочину, права особи підозрюваного, слідчий, прокурор.

Статья посвящена изучению особенностей задержания лица без постановления следователя судьи, порядка и сроков задержания лица, подозреваемого в совершении преступления.

Ключевые слова: Задержание лица, уполномоченное должностное лицо, совершение преступления, права личности подозреваемого, следователь, прокурор.

The article concerns investigation of detention without investigating judge ruling, order and terms of detention of a person suspected of a crime.

Keywords: detention, authorized officer, crime, individual rights of the suspect, the investigator, the prosecutor, the investigating judge.

Постановка проблеми. Ставлення до свободи й особистої недоторканності, ступінь їх захищеності - безумовний показник рівня зрілості і розвиненості правової держави. Так у статті 3 Конституції України зазначено: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1].

Стаття 29 Конституції України передбачає, що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

Дублюючи ці положення Конституції, ч. 1 ст. 207 КПК те саме відносить і до затримання особи, яке може здійснюватися лише за ухвалою слідчого судді або суду, крім окремої категорії осіб, до якої законодавець відносить народних депутатів України та суддів [1].

Виклад основного матеріалу. Вказівка закону на те, що особу може бути затримано, коли її захоплено при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення або безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні, означає, що рішення про затримання певної особи може бути прийняте в усіх цих випадках будь-якою особою, яка стала очевидцем цих подій. Безперервне переслідування означає, що особа, яка намагається втекти, не має зникати з очей особи, яка її переслідує.

Затримання особи без ухвали слідчого судді здійснюється в порядку передбаченому статтею 208 Кримінального процесуального кодексу України [2].

Відповідно до статті 208 КПК України, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

1. Якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;
2. Якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі,

одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин;

3. Якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України [2].

Відповідно до ч.5 ст. 208 КПК України, про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, складається протокол, в якому, крім відомостей, передбачених статтею 104 цього Кодексу, зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання відповідно до положень статті 209 цього Кодексу; підстави затримання; результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому, а також надсилається прокурору [2].

Згідно до ст. 211 КПК України, строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати сімдесяти двох годин з моменту затримання, який визначається згідно з вимогами статті 209 цього Кодексу. Затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу.

Таким чином, затримання особи без ухвали слідчого судді, суду може проводитись виключно у трьох вищеперелічених випадках, з обов'язковим складанням протоколу та на строк не більше ніж 72 години [3].

Будь-яка особа, яка затримала іншу особу згідно з п.п. 1-2 ч. 2 ст. 207 КПК України, і яка не є уповноваженою службовою особою, має доставити затриманого до уповноваженої службової особи або повідомити про місцеперебування особи, яка підозрюється в учиненні кримінального правопорушення. Така дія передує реєстрації правопорушення до єдиного реєстру, і досудове розслідування ще не розпочато, тому, на нашу думку, мова йде про фізичне захоплення, яке передує процесуальному, і

тільки при підтвердженні підозри може стати процесуальним [2].

Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду, затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;

2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

Розглянемо особливості затримання уповноваженою службовою особою особи підозрюваного у вчиненні злочину без ухвали слідчого судді, суду ст.208 КК України:

1. Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, виключно у випадку, якщо підозрюваний не виконав обов'язки» покладені на нього при обранні запобіжного заходу, або не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує.

2. Уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених частиною сьомою статті 223 і статтею 236 цього Кодексу.

3. Уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно до положень статті 213 цього Кодексу, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом.

4. Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, складається протокол, в якому, крім відомостей, передбачених статтею 104 цього Кодексу, зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання відповідно до положень статті 209 цього Кодексу; підстави затримання; результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому, а також надсилається прокурору.

5. Затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України при виконанні ним своїх службових обов'язків і пов'язані з цим особистий обшук та огляд його речей застосовуються тільки в присутності офіційних представників цього органу [2].

Ст. 207 КПК передбачає випадки затримання особи без ухвали слідчого судді. Кожен має право затримати особу у випадках:

- вчинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення;
- безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.

Кожен, хто не є уповноваженою службовою особою (особою, якій законом надано право здійснювати затримання) і затримав підозрюваного, зобов'язаний негайно доставити його до уповноваженої службової особи або негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

Отже, будь-який громадянин, який став свідком злочину, вправі затримати особу. Це принципово нова позиція у новому КПК України, до якої потрібно підготувати як громадськість, так і органи внутрішніх справ. Після доставляння затриманого до підрозділу досудового розслідування реєструють точний час (година і хвилини).

У разі наявності підстав для обґрунтованої підозри, що доставляння затриманої особи тривало довше, ніж це потрібно, слідчий зобов'язаний провести перевірку для вирішення питання про відповідальність винуватих у цьому осіб. Затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання має бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу. У підрозділі органу досудового розслідування мають бути призначені одна або кілька службових осіб, відповідальних за перебування затриманих.

Особливості затримання окремої категорії осіб визначаються главою 37 КПК. Так уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді» суду затримати особу, підозрювану в учиненні злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, виключно у випадку, якщо підозрюваний не виконав обов'язки, покладені на нього при обранні запобіжного заходу, або не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує [2].

Уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених частиною сьомою ст. 223 і ст. 236 цього Кодексу.

Уповноважена службова особа, що здійснила затримання, має негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, покази або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно до положень ст. 213 цього Кодексу, вимагати перевірку обґрунтованості затримання й інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом [2].

Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, складається протокол, в якому, крім відомостей, передбачених ст. 104 цього Кодексу, зазначаються: місце, дата і точний час (годинні хвилини) затримання відповідно до положень ст. 209

КПК; підстави затримання; результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим. Копія протоколу негайно під підпис вручається затриманому, а також надсилається прокурору.

Особа є затриманою (ст. 209 КПК) з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. Формула ст. 209 КПК чітко вказує на момент затримання і є важливою як для слідчого судді і адвоката, так і для всіх інших уповноважених органів [2].

Уповноважена службова особа (ст. 210 КПК) зобов'язана доставити затриману особу до найближчого підрозділу органу досудового розслідування, в якому негайно реєструються дата, точний час (година і хвилини) доставляння затриманого та інші відомості, передбачені законодавством.

Про кожне затримання уповноважена службова особа одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідальних осіб в підрозділі органу досудового розслідування.

За наявності підстав для обґрунтованої підозри, що доставляння затриманої особи тривало довше, ніж це потрібно, слідчий зобов'язаний провести перевірку для вирішення питання про відповідальність винуватих у цьому осіб.

У підрозділі органу досудового розслідування мають бути призначені одна або декілька службових осіб, відповідальних за перебування затриманих (ст. 212 КПК).

Слідчі не можуть бути відповідальними за перебування затриманих у відповідному підрозділі. Така особа зобов'язана:

1. Негайно зареєструвати затриманого;
2. Роз'яснити затриманому підстави його затримання, права і обов'язки;
3. Звільнити затриманого негайно після зникнення підстави для затримання або спливу строку для затримання, передбаченого ст. 211 цього Кодексу;

4. Забезпечити належне поводження із затриманим та дотримання його прав, передбачених Конституцією, цим Кодексом та іншими законами України;

5. Забезпечити запис усіх дій, що проводяться із залученням затриманого, у тому числі час їх початку та закінчення, а також осіб, які проводили такі дії або були присутні під час проведення таких дій;

6. Забезпечити невідкладне надання належної медичної допомоги та фіксацію медичним працівником будь-яких тілесних ушкоджень або погіршення стану здоров'я затриманого. До складу осіб, що надають затриманому медичну допомогу, за його бажанням може бути допущена конкретна особа, що має право на заняття медичною діяльністю [2].

Уповноважена службова особа (ст. 213 КПК), що здійснила затримання, зобов'язана надати затриманій особі можливість негайно повідомити про своє затримання та місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи.

Якщо уповноважена службова особа, що здійснила затримання, має підстави для обґрунтованої підозри, що при повідомленні про затримання ця особа може зашкодити досудовому розслідуванню, вона може здійснити таке повідомлення самостійно, проте без порушення вимоги щодо його негайності.

У разі затримання неповнолітньої особи уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана негайно повідомити про це її батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування.

У разі затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України під час виконання ним службових обов'язків уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана негайно повідомити про це відповідний розвідувальний орган.

Уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана негайно повідомити про це орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги. У разі неприбуття в установлений законодавством строк захисника, призначеного органом (установою),

уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги, уповноважена службова особа негайно повідомляє про це відповідний орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги [4].

Службова особа, відповідальна за перебування затриманих, зобов'язана перевірити дотримання вимог ст. 212 КПК, а в разі нездійснення повідомлення про затримання - здійснити передбачені цією статтею дії самостійно.

Уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених частиною сьомою ст. 223 і статтею 236 цього Кодексу.

Уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, має негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, покази або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно до положень ст. 213 цього Кодексу, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом [2].

Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, складається протокол, в якому, крім відомостей, передбачених ст. 104 цього Кодексу [2], зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання відповідно до положень ст. 209 цього Кодексу; підстави затримання; результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому, а також надсилається прокурору.

Затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України при виконанні ним своїх службових обов'язків і пов'язані з цим особистий обшук та огляд його речей застосовуються тільки в присутності офіційних представників цього органу.

Уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана негайно повідомити про це орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги. У разі неприбуття в установлений законодавством строк захисника, призначеного органом (установою), уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги, уповноважена службова особа негайно повідомляє про це відповідний орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги.

Службова особа, відповідальна за перебування затриманих, зобов'язана перевірити дотримання вимог цієї статті, а в разі нездійснення повідомлення про затримання - здійснити передбачені цією статтею дії самостійно.

Слідчий суддя, суд відмовляє у наданні дозволу на затримання підозрюваного, обвинуваченого, якщо прокурор не доведе, що зазначені у клопотанні про застосування запобіжного заходу обставини вказують на наявність підстав для тримання під вартою підозрюваного, обвинуваченого.

У разі неприбуття підозрюваного, обвинуваченого за судовим викликом і відсутності у слідчого судді, суду на початок судового засідання відомостей про поважні причини, що перешкоджають його своєчасному прибуттю, слідчий суддя, суд має право постановити ухвалу про привід підозрюваного, обвинуваченого, якщо він не з'явився для розгляду клопотання щодо обрання запобіжного заходу у вигляді застави, домашнього арешту чи тримання під вартою, або ухвалу про дозвіл на його затримання з метою приводу, якщо ухвала про привід не була виконана [5].

Висновки. Отже слідчий суддя має діяти максимально чітко у цій ситуації, щоб не наражатись на заяву затриманого, його адвоката про завідомо (зазнаки) незаконні затримання, привід, арешт або тримання під вартою, що є вже кримінальним правопорушенням, адже така заява підлягає реєстрації та відповідному розслідуванню. Така можлива позиція захисту також вказує на те, що потрібні чіткі запобіжники для того, щоб заяви про правопорушення, які підлягають обов'язковій реєстрації, не стали способом порушення прав особи на свободу та особисту недоторканість.

Література:

1. Конституція України // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст.141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. // Відомості Верховної Ради України, 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст.88.
3. Закон сьогодні. Юридичний портал «Затримання особи без ухвали слідчого судді» - 2015. Інтернет ресурс: <http://lawtoday.com.ua/zatrimannya-bez-uhvali-slidchogo>
4. Закон України «Про безоплатну правову допомогу»: від 02.06.2011 р., № 3460-VI // Голос України. -08.07.2011. -№ 122.
5. Зейкан Я.П., Сафулько С.Ф. «Настільна книга адвоката у кримінальній справі (КПК – 2012)» Консультаційна робота адвоката. Адвокат у кримінальному процесі. Особливості захисту в окремих категоріях справ. К., 2013 рік.

УДК 340.69

Євдокіменко С. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
судовий експерт з економічних досліджень,
доцент кафедри фінансів, обліку та аудиту
Харківського економіко-правового університету

**ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ
ЕКОНОМІЧНИХ ЗНАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ ТА СУДОЧИНСТВІ**

У роботі визначені основні напрями та форми використання спеціальних економічних знань у процесі досудового розслідування та судового провадження. Виділено процесуальні форми використання допомоги фахівців-економістів, а саме: судова експертиза; участь спеціаліста та експерта у слідчих діях; здійснення ревізійної та довідкової діяльності. Докладно розглянуто використання спеціальних економічних знань у слідчих діях, а саме: допит, обшук, виїмка тощо. Дана характеристика непроцесуальних форм допомоги фахівця-економіста у вигляді використання результатів різних відомчих контрольно-перевірних заходів, ревізій, обстежень, службових розслідувань тощо.